

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано комисију

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници одржаној 27. априла. 2016.

2. Састав комисије:

1. Проф. др Жељко Ђурић, ментор, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
Ужа струка: Италијанска књижевност
Датум избора у звање: 28. 10. 2008.
2. Проф. др Љиљана Пешикан Љуштановић, редовни професор, Филозофски факултет, Нови Сад
Ужа струка: Српска и јужнословенске књижевности с теоријом књижевности
Датум избора у звање: 8. јул 2010.
3. Проф. др Душица Годоровић, ванредни професор, Филолошки факултет, Београд
Ужа струка: Италијанска књижевност
Датум избора у звање: 11. 03. 2014.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Маријана, Лазо, Саватовић
2. Датум рођења, општина, република:
27. новембар 1980, Нови Сад, Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

12. мај 2014, Београд, *Италијански репертоар на позоришним сценама у Војводини од 1861. до 1941*

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Наука о књижевности

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Италијанске комедије на сценама Српског народног позоришта у Новом Саду и Народног позоришта у Београду од њиховог оснивања до Првог светског рата

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Маријане Саватовић има 218 страна основног текста, 16 страна прилога и 55 фотографија. Рад је издељен у осам крупнијих целина:

1. Увод (1–4),
 2. *Историјске прилике у Србији и Војводини од 1830. до 1868.* (5–8),
 3. *Позоришне прилике у Срба до 1861.* (9–16),
 4. *Разматрања о развоју комедије у српској и италијанској драмској књижевности* (17–25),
 5. *Инсценације италијанских комедија у Војводини и Београду током последње четири деценије 19. века* (26–134),
 6. *Италијански комични театар на позорницама СНП-а и НП-а на почетку 20. века* (135–199),
 7. *Закључак* (200–208),
 8. *Литература* (209–218),
- Прилог 1 – табеларни приказ премијерно изведених италијанских комедија (219–220),
Прилог 2 – избор критика из часописа и дневних новина (221–234).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном поглављу кандидаткиња образлаже потребу да се оваква тема изабере за научноистраживачки рад – с једне стране, реч је о најстаријим српским професионалним театрима који су настајали на истим темељима и чија је публика, када је реч о страном репертоару, најрадије гледала шалвиве комаде, с друге стране, указује на недовољну обрађеност овакве теме. Већ на почетку наглашава да се извођене италијанске комедије неће само пуко бележити, већ да ће оне бити издвојене из једног ширег контекста који чине свеукупни репертоар, а потом и италијанска драмска књижевност у целини.

Врата истраживачке радионице Маријане Саватовић отварају нам се у другом делу овог поглавља и видимо разастрте бројне часописе, новине, албуме, плакате,

рукописе, књиге, фотографије, прашњаве фасцикле у позоришним архивама, са педантно регистрованим насловима, годиштима и ауторима. То је грађа од које се овај рад састоји, голема, предано тражена, филолошки обрађена и упечатљиво представљена.

Својеврсни продужетак *Увода* представљају наредне три целине. Кандидаткиња се определила да не крене одмах са излагањима која се у најужем смислу тичу постављене теме и театара који су њоме обухваћени, већ је желела да укаже на друштвене, историјске, културне, књижевне и позоришне прилике које су претходиле оснивању новосадског и београдског ансамбла, али је истовремено заронила и у развој италијанске комедиографије од комедије дел арте до деветнаестог века. Тиме је поставила темеље за централно истраживање свога рада, представљено у петом и шестом поглављу, пружајући истовремено читаоцу прилику да створи ширу слику друштвеног контекста из ког су своје уметничке путеве градила два храма српског театра – Српско народно позориште и Народно позориште. Опредељујући се да на овакав начин започне своје излагање, мр Маријана Саватовић наговестила је да је обавила и једну ширу и комплекснију студију која ће кроз присуство италијанских комедиографа на овим двома позорницама заправо дочарати и много више – позоришни амбијент чији су они били неодвојиви део.

Пето поглавље отпочиње оснивањем Српског народног позоришта, а причу о њему поткрепљује значајним документом који садржи све битне идеје на којима се рад ове институције темељио. У наставку рада приказује се и оснивање Народног позоришта, у којем су веома важну улогу имали Јован Ђорђевић и бројни глумци из новосадског ансамбла. У свим осталим потпоглављима, осим у последња два (осамнаестом и деветнаестом), кандидаткиња приказује како је италијанска комедиографија живела на домаћим позорницама, открива колико су јој наклоњени били гледаоци, колико су њоме били задовољни критичари, сагледава и са каквом успешношћу су ансамбли изводили ове комаде, али их, што је посебно важно, смешта и у један шири репертоарски контекст. Све је поткрепљено новинским критикама, сачуваним плакатима, а посебно значајним чини се проналазак неколицине првих превода који се у рукопису чувају у архивама и библиотекама поменутих театара. С посебном пажњом мр Маријана Саватовић посветила се рукопису посрбљене Голдонијеве комедије у *Лажу је плитко дно*, чији је текст детаљно упоредила са изворником и указала да, иако је било и негативних критика на рад посрбљивача Ђорђа Максимовића, овај комад несметано се могао изводити у Новом Саду и Београду. До седамдесетих година оба ансамбла приказивала су комедије италијанских аутора, а онда настаје значајни заокрет и СНП престаје да изводи нова дела из ове драмске књижевности. За разлику од њега, репертоар Народног позоришта постаје све богатији овим писцима и кандидаткиња и даље сваку премијеру, али и бројне репризе оживљава кроз записе савременика, али и сопствена разматрања, тумачења, трудећи се да остане објективна и да не полимише са критичарима и хроничарима деветнаестог века. Поред свега тога, она трага и за разлозима који су довели до наглих разлика, утврђује неке од њих, приказује у складу са тим и гостовања чувених уметника Ернеста Росија и Густава Салвинија, али иде и корак даље и приказује какво су место заузимали италијански комедиографи, Чезаре дела Вале, Карло Голдони, Рикардо ди Каstellвекјо,

Паоло Ферари, Лео ди Каstellнуово, Алесандро Њањати, Пјетро Коса, Паоло Ђакомети, у свеукупном репертоару, док у претпоследњем потпоглављу приказује укратко и остала драмска дела која су ови ансамбли изводили. Последње потпоглавље представља резиме онога што је у претходним изнето.

Управо се у свему овоме примећује један важан квалитет овог рада – мр Маријана Саватовић показала је особени истраживачки сензибилитет тиме што се није ограничила ни у једном сегменту рада само на регистровање присуства италијанских комедиографа у Београду и Војводини, него се подједнако приљежно бавила и друштвеним, културним и институционалним контекстом у којем је уопште могла егзистирати позоришна активност у Војводини, регији која је у споменутом периодима тек тражила своју друштвену стабилност и свој културни идентитет и у Београду, граду који је полакао стасавао као српска престоница и у којем се културни живот постепено градио.

Сличним поступцима кандидаткиња је приказала и постојање и значај италијанске комедије на позорницама до почетка Првог светског рата, а шесто поглавље, приказује и неке нове писце, попут Ђачинта Галине, Ђузепе Ђакозе, Марка Праге и Ђеролама Ровете, али и гостовања Италије Виталијани и Ерметеа Новелија који су из колевке ренесансе дошли на београдску позорницу како би ширили љубав према театру. У последња два поменута поглавља, мр Маријана Саватовић је, поред поменутих и значајних искорака из основне теме, начинила и још један, указујући на место италијанске опере у домаћим репертоарима. Као и у претходном, тако је и у овоме све документовано датумима, текстовима, новинским извештајима, написима у часописима, дескрипцијом плаката, цитатима из сачуваних превода, спомињањем великог броја имена људи, прегалаца, глумица и глумаца, посленика, преводилаца који су тиме заслужено спасени од заборава.

У синтетичном и прецизном закључку кандидаткиња извучи линије водиле о присуству италијанских позоришних аутора и текстова истичући значај њиховог присуства за неговање и развијање укуса позоришне публике у Београду и Војводини, али указује и на могуће разлоге који су допренели разликама у репертоарима у ова два града. Веома богата литература само показује да је мр Маријана Саватовић са великом пажњом и задирући истовремено у најситније детаље приступила изради ове докторске дисертације, а истовремено сведочи и да је својој теми посветила много времена и труда.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ:

1. *'Улази је плитко дно' Карла Голдонија и Ђорђа Максимовића – рукопис који је дуго чекао на читаоце*, „Филолошки преглед“, књ. XLII, 2015, бр. 1, стр. 69–85.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Кандидаткиња Маријана Саватовић у центар истраживања ставила је присуство италијанске комедиографије на позорницама Српског народног позоришта и Народног позоришта од њиховог оснивања до почетка Првог светског рата. Током првих деценија њиховог рада, утврђено је да су оба ансамбла уврштавала писце из поменуте књижевности у свој репертоар иако су забележене разлике у њиховом избору. Од краја осамдесетих година, бележи се њихово одсуство са новосадских позорница, а истовремено расте заинтересованост за њихово приказивање у Београду. Почетком двадесетог века забележене су свега две премијере у Новом Саду, док их је у Народном позоришту било шест. Анализирајући бројна сведочанства, и имајући у виду временску динстанцу, кандидаткиња примећује и на следећи начин образлаже вероватне узроке који су допринели разлици у репертоару:

- „Први је извирало из чињенице да је београдски ансамбл играо готово увек пред истом публиком, те је и имао већу потребу за учесталијим премијерама. Новосађани су често репризирали јер су путовали по Бачкој, Барањи, Банату и Срему, али су им почетком двадесетог века због таквих избора поједине вароши понекад и затварале врата.
- Други разлог могао би бити и долазак Богобоја Руцковића у Народно позориште који је превео десетак дела, неке од њих је и режирао, у појединима је играо, а уз њега су за исти ансамбл преводили и Михаило Добрић, Миодраг Ристић, Милан Димовић, Симо Матавуљ, Душан Синобад и неки други. С обзиром да је од почетка рада СНП-а и НП- постојала сарадња међу њима, те да су Руцковићев превод Галинине комедије и Добрићев Ђакометијеве доспели на позорницу новосадског ансамбла, закључује се да су остали били доступни, али да их управници из неког разлога нису бирали. Покушао је то да објасни Јован Грчић, али је тврдио да италијанска књижевност није била привлачна преводиоцима, те тиме његово образложење губи на уверљивости.
- Трећи разлог могао би се пронаћи у гостовањима великана италијанског глумишта који су публику одушевљавали, а рецензенте инспирисали да пишу најлепше позоришне критике. Ернесто Роси, Густаво Салвини, Ермете Новели и Италија Виталијани пружали су београдској публици уметничке чаролије о којима се и годинама касније причало, и у штампи писало живо и надахнуто, што је само потврђивало колики су траг они оставили у душама оних који су имали част да их гледају на позорници. Били су то посебни и ретки тренуци када се у београдском театру на драмским представама тражила улазница више.“

Значајним резултатима овог истраживања сматрамо и проналазак једанаест рукописа првих превода који се чувају у библиотекама трију институција – Народног позоришта, Српског народног позоришта и Матице српске. Иако их је кандидаткиња упоређивала са изворницима и своја запажања укратко описала, а о посрбљеном Голдонијевом делу пружила и знатно опширније излагање, отворила је могућности и за нека нова истраживања.

Уз то, утврдила је и која су се италијанска драмска дела приказивала на поменутиим позорницама, те је укратко известила и о њиховим премијерама, али је кроз предано ишчитавање сведочанстава утврдила да су и поједини глумци остварили неке од својих најуспешнијих улога управо у италијанским комедијама.

Битним закључком сматрамо такође и то што је кандидаткиња и на примеру италијанске комедиографије показала да је публика имала утицаја на избор репертоара и да се њен укус често разликовао од укуса критике.

И када се сви ови резултати обједине, долази се до крајњег закључка да је италијанска комедиографија имала знатно већи утицај на репертоар СНП-а током прве две деценије његовог рада, али да је зато њена већа присутност на београдској позорници оставила значајан траг у уметничком стасавању Народног позоришта, у развоју позоришне критике и формирању укуса ондашње публике.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Осветљавајући све оне институционалне мене и несигурности које су карактерисале живот Српског народног позоришта и Народног позоришта, уз обиље слика и скица релевантних ситуација, појава и, на крају, личности које су све то носиле на плећима своје креативности, одрицања и пожртвованости, мр Маријана Саватовић је представила не само присуство италијанских комедија већ је пружила и једну комплекснију и истовремено промишљену реконструкцију позоришног живота у овим српским областима. Другим речима, има се утисак снажне животности који проистиче, понављамо, из комплексне, уживљене и проживљене истраживачке делатности кандидаткиње која је, бавећи се присуством италијанских комедија у београдском и новосадском позоришту истражила, уистину, и њих и то квалитетно и обухватно, али је на известан начин и надишла првобитну тему и над њом успела да дочара и тадашња позоришна збивања у Војводини и Београду уопште.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу свега реченог произлази и став Комисије: да је докторанд Маријана Саватовић произвела рад о инсценацијама италијанских комедија у београдском и новосадском позоришту од њиховог оснивања до Првог светског рата, који сведочи о високим истраживачким и интерпретативним квалитетима аутора који даје комплексну и продубљену, научно богату и подстицајну слику о третираном феномену. Због тога Комисија са задовољством предлаже Већу да се мр Маријана Саватовић позове да усмено брани своју докторску дисертацију.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

Др Жељко Ђурић, редовни професор (ментор)

Др Љиљана Пешикан Љуштановић, редовни професор

Др Душица Тодоровић, ванредни професор